

12. Sarah Ali and David Chesnick. Top 100 ag co-ops eclipse previous sales record by \$18 billion // Rural Cooperatives. – Volume 79. – Number 5, September/October 2012. – P. 8-19.
13. Thomas W. Gray Agriculture of the Middle: Opportunity for Co-ops // Rural Cooperatives. – Volume 78. – Number 1, January/February 2011. – P. 14-17.
14. Charles Ling. What Cooperatives Do // Rural Cooperatives. – Volume 77. – Number 2, March/April 2010. – P. 4-7.
15. Co-ops: Sprouting ideas and innovations // Rural Cooperatives. – Volume 78. – Number 5, July/August 2011. – P. 16-33.
16. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 19.01.2013 р. № 469/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.
17. Сільськогосподарські кооперативи: новели правового регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/1525-2013-04-17-09-24-40.html>.
18. Конституція України від 06.10.2013 № 254К/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
19. Цивільний кодекс України від 11.10.2013 р. № 435-XV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
20. Господарський кодекс України від 11.10.2013 р. № 436-XV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
21. Податковий кодекс України від 01.10.2013 р. № 2755-XVII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
22. Земельний кодекс України від 11.08.2013 р. № 2768-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
23. Закон України «Про кооперацію» від 04.08.2013 р. №1087-XV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ggfgqut7.egxgig.lgmub.cgag.talkfeed.ru/laws/show/1087-15>.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2013 р.

*

УДК 338.436

Е.Е. САВИЦЬКИЙ, аспірант*
Державний вищий навчальний заклад “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

Розвиток інноваційних процесів у вітчизняних аграрних підприємствах

Постановка проблеми. Як переконливо доводить багаторічний досвід господарювання в аграрній сфері у розвинутих країнах світу, саме інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств, спрямована на розробку і впровадження ефективних інноваційних технологій, є ключовою детермінантою формування конкурентоспроможності аграрного сектору. При цьому першочерговим завданням стає побудова ефективних механізмів стимулювання й розвитку інноваційних процесів у галузі, які орієнтовані на комерціалізацію результатів наукових та прикладних досліджень і розробок в аграрній сфері й одержання максимальних еко-

номічних ефектів від впровадження інноваційних технологій в АПК.

Варто зауважити, що останнім часом зростає актуальність і значимість досліджень, присвячених вивченню інструментів стимулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері, у тому числі й за рахунок державної підтримки та фінансування аграрних інновацій. На сучасному етапі розширене відтворення в аграрній сфері стає неможливим без присутності в ньому фактора науки, а економічний розвиток сільськогосподарських і переробних підприємств АПК набув інноваційного характеру. Одна із центральних проблем при цьому – стимулювання інноваційної діяльності, раціональне фінансування науково-технічних та інноваційних програм в аграрній сфері, що потребує відповідних досліджень.

*Науковий керівник – В.Г. Чабан, кандидат економічних наук, доцент.
© Е.Е. Савицький, 2014

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливостей розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері, інструментарію їх стимулювання та головних бар'єрів на цьому шляху присвячено низку робіт вітчизняних дослідників, серед яких варто вказати таких авторів, як Т.Г. Ігнатєва [3], А.М. Зоргач [2], Л.І. Курило [5], О.І. Янковська [9] й ін. У своїх дослідженнях автори наголошують на особливостях інноваційних процесів в аграрному секторі, що зумовлюють специфіку підходів до їх стимулювання. Проте, оцінці ефективності використовуваного в Україні інструментарію стимулювання, у т. ч. державного, інноваційних процесів в аграрній сфері приділяється недостатньо уваги.

Мета статті – дослідження сучасного стану розвитку інноваційних процесів у вітчизняній аграрній сфері й надання практичної оцінки стану стимулювання інноваційної діяльності українських підприємств АПК.

Виклад основних результатів дослідження. Інноваційний розвиток як механізм стратегічної модернізації галузей АПК на сучасному етапі є ключовим чинником поліпшення його соціально-економічних показників. А інновації в АПК формують основу для забезпечення темпів і якості нарощування виробничого потенціалу країни та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх продовольчих ринках.

Вивчення тенденцій та закономірностей функціонування господарських суб'єктів в умовах перманентних змін зовнішнього і внутрішнього середовища показує, що розвиток економічних систем протягом останніх років головним чином пов'язаний з інноваційною діяльністю, яка забезпечує модернізацію, оновлення, структурну перебудову та в кінцевому рахунку підвищення економічної ефективності аграрної економіки. При цьому інноваційна діяльність як процес являє собою цілий ланцюжок дій, починаючи із пошуку нової ідеї й закінчуючи її втіленням у конкретний інноваційний продукт і його реалізацією на конкурентному ринку. Головний результат інноваційної діяльності для підприємства – позитивні зміни в прибутковості [2].

Варто відзначити, що у вітчизняній науці нині не сформовано узгодженого погляду стосовно того, що являють собою поняття “інноваційний процес” та “інноваційна діяльність” і яким чином вони співвідносяться між собою. На нашу думку, інноваційний процес в аграрній сфері є ширшим поняттям, ніж інноваційна діяльність підприємств АПК. Він може бути розглянутий з різних позицій та ступеня деталізації. По-перше, його можна розглядати як паралельно-послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, впроваджувальної й виробничої діяльності в аграрному секторі. По-друге, інноваційний процес можна розглядати як етапи життєвого циклу аграрної технології: від виникнення ідеї до її розробки і практичного запровадження.

У загальному ж випадку інноваційний процес в АПК – це комплексний, керований процес, спрямований на створення, впровадження і використання принципово нової або модифікованої аграрної технології, що задовольняє конкретні потреби аграрних утворень і забезпечує останнім економічний, технічний або соціальний ефект. При цьому одне із ключових місць у ньому займає інструментарій підтримки та стимулювання розвитку інноваційної діяльності в АПК.

Можемо цілком обґрунтовано стверджувати, що за нинішніх умов для України особливо важливою є активізація інноваційних процесів, які здатні забезпечити потрібний розвиток аграрної економіки. При цьому вважаємо, що розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері в Україні слід розглядати як домінуючий напрям нарощування конкурентних переваг, оскільки аграрна галузь у світі поступово перетворюється в наукомістку галузь виробництва, що робить у перспективі конкуренцію із ними вітчизняного виробництва практично неможливою без обрання інноваційної моделі розвитку.

Слід визнати, що Україна порівняно з розвинутими країнами програє за головними показниками ефективності виробництва (продуктивності праці, техніко-технологічної забезпеченості, енергомісткості, врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності худоби), хоча про-

тягом останніх років у даній сфері й спостерігається певний прогрес. Так, про певні позитивні зрушення в інноваційній діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств та про поліпшення ситуації із запро-

вадженням інновацій в АПК показує, зокрема, стала динаміка зростання врожайності основних сільськогосподарських культур (табл. 1).

1. Динаміка врожайності основних сільськогосподарських культур в Україні у 2006-2011 роках, ц/га

Культура	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Зернові та зернобобові	26	24,1	21,8	34,6	29,8	26,9
Цукрові буряки	248,2	284,7	294,2	356,2	314,9	279,5
Соняшник	12,8	13,6	12,2	15,3	15,2	15
Картопля	128,4	133,2	131,4	138,7	139,3	132,5
Овочі	157,1	171,4	152,3	173,9	182,8	173,6
Плоди та ягоди	63,7	45	61,7	64,4	70,7	78,2

Джерело: Складено за даними [7].

Як видно із даних таблиці, за період із 2006 по 2011 рік зросла врожайність більшості сільськогосподарських культур: зернових і зернобобових – на 3,5%; цукрових буряків – на 12,6; соняшнику – на 17,2; картоплі – на 3,2; овочів – на 10,5 та плодів і ягід – на 22,8% [7]. Серед чинників зростання врожайності значна роль належить і впровадженню інноваційних технологій, а саме – вирощуванню більш стійких та продуктивних сортів рослин, застосуванню пе-

редових технологій обробітку ґрунту, використанню ефективніших гербіцидів і засобів захисту рослин, продуктивнішої сільськогосподарської техніки.

Проте попри позитивні тенденції у зростанні врожайності сільськогосподарських культур, яке було досягнуте й за рахунок впровадження окремих інноваційних технологій, Україна ще значною мірою поступається провідним світовим виробникам аналогічної продукції (табл. 2).

2. Урожайність основних сільськогосподарських культур в Україні та у деяких країнах світу, ц/га

Культура	Канада	США	Німеччина	Франція	Польща	Україна
Пшениця	27,8	29,9	78,1	74,5	41,7	26,8
Ячмінь	32,6	32,6	39,3	65,4	68,4	34,4
Кукурудза	83,7	103,4	97,5	91,1	62,3	45,1
Соя	25,4	29,6	10,0	25,1	16,6	16,2
Соняшник	16,0	17,4	24,1	23,5	18,1	15,0
Цукрові буряки	603,4	576,1	675,7	937,0	542,6	279,5
Картопля	313,1	462,7	440,6	437,9	198,5	132,5

Джерело: Складено за даними [7].

Отже, розрив у використанні аграрних інноваційних технологій між Україною та провідними виробниками сільськогосподарської продукції, попри часткове поліпшення ситуації в Україні, все ще залишається значним. Тому, на наш погляд, існує лише один основний чинник забезпечення успіху в конкурентній боротьбі – новітні й ресурсозберігаючі технології. Нині складається ситуація, коли недостатнє забезпечення українських аграрних підприємств, при цьому переважно морально та фізично застарілою технікою і технологіями, стають основним чинником руйнівних процесів в аграрній сфері України [8].

Кризові процеси, які супроводжують функціонування національного аграрного сектору, зумовлюють зниження рівня інвестиційної активності сільськогосподарських товаровиробників, призупинення відтворювального циклу в галузі, втрату можливостей науково-технічного розвитку, зниження значень основних показників інноваційної діяльності. Внаслідок зазначених причин і негативних тенденцій має місце системне технологічне відставання від розвинутих країн, зниження конкурентоспроможності аграрного сектору та економіки країни в цілому. В загальному обсязі реалізованої продукції українського виробництва тільки

6,5% мають ознаки інноваційності. Для порівняння, в Євросоюзі – 60%, Японії – 67, у США – 78% [3].

Однією з найвагоміших проблем вітчизняних аграрних підприємств є обмеженість джерел фінансування інноваційних технологій переважно власними фінансовими ресурсами, тоді як державна підтримка й бюджетне фінансування запровадження інноваційних технологій залишаються на низькому рівні. Розробка та впровадження більшості інноваційних проектів в АПК гальмуються через відсутність фінансових ресурсів, адже перебіг інноваційних процесів можливий лише за умови належного їх фінансування. У структурі джерел фінансування інновацій за 2000-2011 роки лівову частку (65%) мають власні кошти сільськогосподарських підприємств. Натомість частка коштів державного бюджету в інноваційних процесах є найменшою – 1,6% [7].

У контексті дослідження видів і форм підтримки інноваційної діяльності аграрних підприємств України за рахунок бюджетних

коштів слід зазначити, що інновації є продуктом науково-технічних та інших досліджень, тому визначальним для розвитку національної економіки, окремих її секторів і суб'єктів господарювання є стан фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Як підтверджує світовий досвід, головним фінансовим інструментом політики стимулювання інноваційного розвитку є використання коштів державного бюджету, а основним показником, що визначає рівень відповідності науки завданням інноваційного розвитку економіки, є наукоємність ВВП – частка державних видатків на НДДКР у ВВП. Загальноприйнятою величиною, при досягненні якої починається інноваційний процес із позитивними економічними результатами, вважається 1,7% ВВП [3]. Як показують дані рисунка 1, період 1998-2011 років характеризувався істотним зниженням частки бюджетних витрат на розвиток НДДКР як у сільському господарстві, так і в економіці загалом.

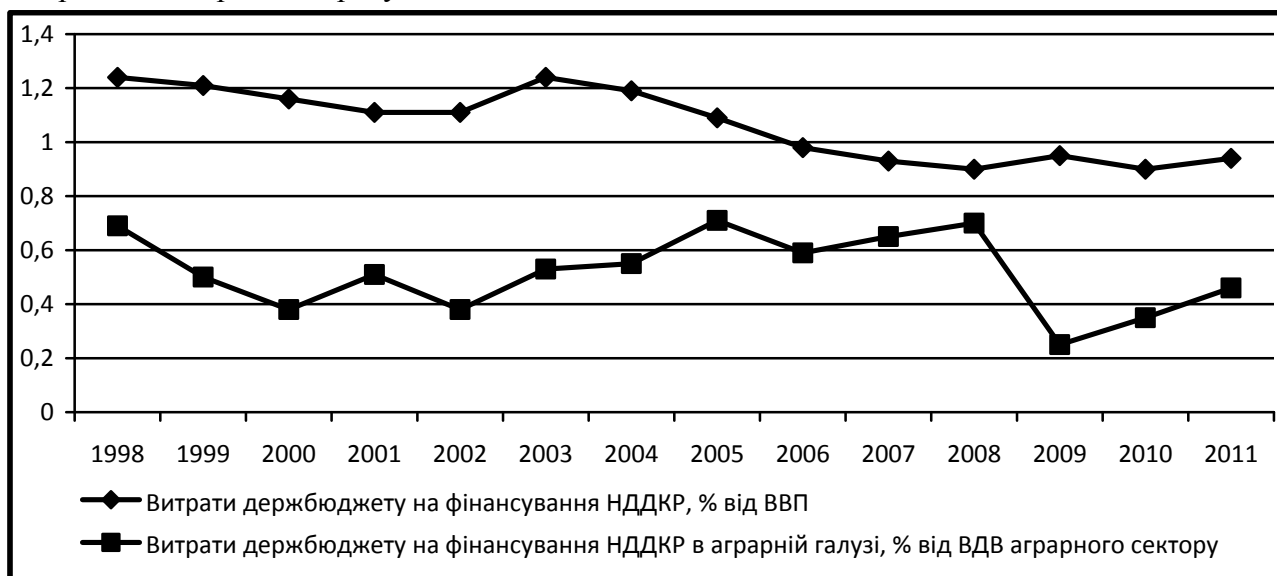

Рис.1. Наукоємність ВВП України та рівень бюджетних витрат на фінансування НДДКР в аграрному секторі національної економіки

Джерело: Побудовано автором на основі даних [7].

Іншою проблемою залишається неефективне державне фінансування інноваційних процесів в аграрній галузі, з огляду на недосконалу структуру цього фінансування. Представлені оцінки доводять, що основна частина фінансування спрямовується на розвиток освіти, навчання та перенавчання наукових кадрів у галузі. Водночас реальна

віддача від цих інвестицій, яка виявляється у здійсненні конкретних наукових і науково-технічних розробок, не відповідає рівню фінансування освіти. На рисунку 2 представлено в динаміці показник корисної віддачі від фінансування інновацій в аграрній галузі. Це новий показник для вітчизняного

АПК, який пропонуємо оцінювати таким чином:

$$K_v = \frac{DP}{ОНП}, \quad (1)$$

де K_v – корисна віддача від фінансування інновацій в АПК; DP – обсяги здійснених досліджень та розробок в АПК; $ОНП$ – обсяги витрат на освіту, навчання й перепідготовку кадрів.

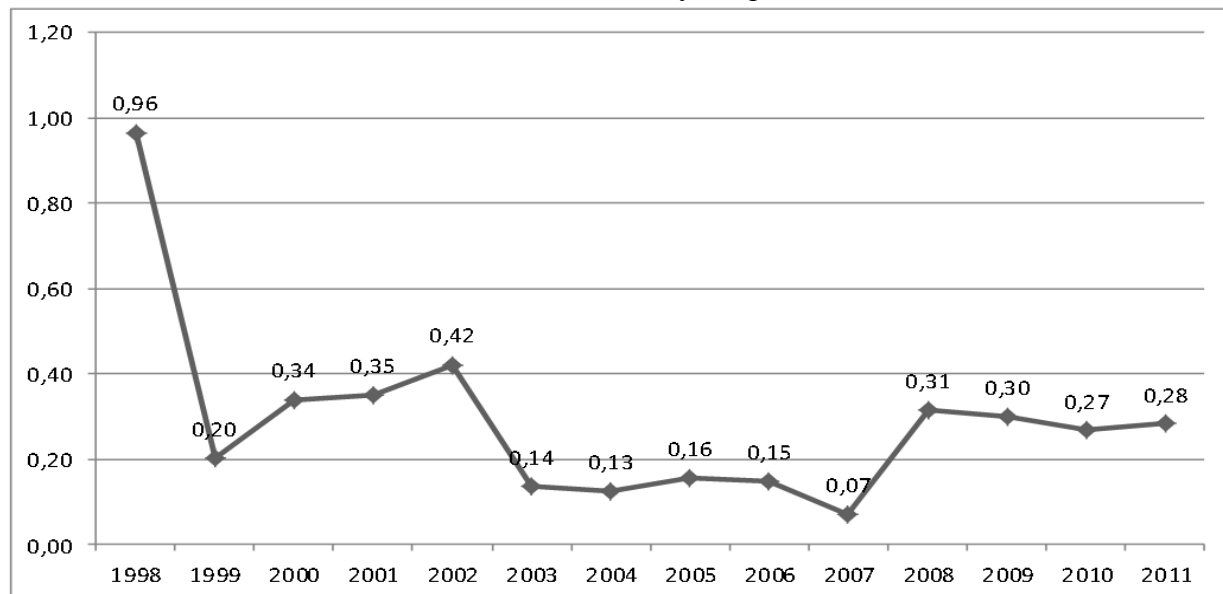

Рис. 2. Динаміка показника корисної віддачі від державного фінансування аграрних інновацій в 1998-2011 роках

Джерело: Розраховано автором самостійно на основі даних Державної служби статистики України та джерел [6, 7].

Як видно з представлених оцінок, ще у 1998 році показник корисної віддачі від фінансування інновацій в АПК був на рівні одиниці, тобто витрати на освіту й навчання персоналу та обсяги фінансування фактичних досліджень і науково-дослідних розробок в АПК були зіставні між собою. Проте починаючи з 1999 року й фактично до 2007-го відбувається скорочення ефективності державного фінансування наукових і науково-дослідних розробок в АПК, коли зростають видатки на освіту та навчання кадрів не знаходили свого відображення у проведених дослідженнях і конкретних розробках.

У 2007 році даний показник досяг свого історичного мінімуму – 0,07. Починаючи із 2008 року, спостерігається поліпшення ситуації й упродовж даного періоду значення показника корисної віддачі від державного фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору було на рівні 0,27-0,31. Отже, цей факт показує, що розрив у використанні аграрних інноваційних технологій між Україною та провідними виробниками сільськогосподарської продукції попри часткове

поліпшення ситуації в Україні, все ще залишається значним.

Висновки. За результатами дослідження для сфери АПК економіки України важливого значення набуває поширення інноваційних процесів у діяльності сільськогосподарських підприємств, адже їхнє відставання за показниками інноваційного розвитку від іноземних конкурентів зумовлює розрив у показниках ефективності – врожайності, продуктивності праці, ефективності використання земельних ресурсів тощо. При цьому однією із найголовніших проблем лишається брак фінансових ресурсів у підприємств, яка загострюється через обмежене бюджетне фінансування інноваційних процесів в аграрній галузі.

Зокрема, проведене дослідження показало, що за 1998-2011 роки спостерігалось істотне зниження частки бюджетних витрат на розвиток НДДКР у сільському господарстві, що досягла відносно ВВП рівня 0,46% за 2011 рік при критично допустимому рівні 1%. Крім цього, великою проблемою є неефективне державне фінансування інноваційних процесів в аграрній галузі з огляду їх

недосконалої структури, що знижує показник корисної віддачі від фінансування інновацій у цій галузі. Так, якщо станом на 1998 рік показник корисної віддачі від фінансу-

вання інновацій в АПК оцінювався на рівні одиниці, то до 2011 року він знизився до 0,28, тобто більше, ніж у 3 рази.

Список використаних джерел

1. Андреев П.А. Инновационные процессы в сельском хозяйстве / П.А. Андреев. – М.: “Агро-Вестник”, 2000. – 182 с.
2. Зоргач А.М. Ефективність застосування інноваційних проектів в аграрних підприємствах [Електронний ресурс] / Зоргач А.М. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/5_zorgach.php.
3. Ігнатська Т.Г. Бюджетна підтримка інноваційної діяльності аграрних підприємств України: стан, особливості та проблеми [Електронний ресурс] / Ігнатська Т.Г. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_1/240.pdf.
4. Коденська М.Ю. Інноваційний продукт аграрно-економічної науки, його оцінка та інвестиційне забезпечення [Електронний ресурс] / М.Ю. Коденська, Н.М. Перепелиця. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009_11/pdf/11_02.pdf.
5. Курило Л.І. Державне регулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі [Електронний ресурс] / Л.І. Курило. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/VSnau/2011_2/52Kurylo.pdf.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. – Стат. зб. – К., 2011.
7. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.
8. Селевко Є.О. Інноваційний розвиток аграрної сфери економіки України [Електронний ресурс] / Є.О. Селевко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2012_18_1/18-1-43.pdf.
9. Янковська О.І. Інноваційний процес у сільському господарстві / О.І. Янковська // Наука і економіка: науково-теоретичний журнал Хмельницького екон. ун-ту. – 2009. – № 4 (16), Т. 2. – С. 54-58.
10. Carl K. Eicher, John M. Staatz. International Agricultural Development (The Johns Hopkins Studies in Development). – Publisher: The Johns Hopkins University Press; 3rd edition, 1998. – 632 p.
11. Manfred Zeller. The Triangle of Microfinance: Financial Sustainability, Outreach, and Impact (International Food Policy Research Institute). – Publisher: International Food Policy Research Institute, 2003. – 424 p.
12. Mensh G. Stalemate in technology: Innovation Overcome the Depression. – Cambridge: Mass, 1979. – 241 p.
13. World Bank. Agriculture Investment Sourcebook (Trade and Development). – Publisher: World Bank Publications, 2005. – 536 p.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2013 р.

*

УДК 331.101.3-055.2

Н.А. ЛАВРУК, аспірант*

Подільський державний аграрно-технічний університет

Мотивація трудової діяльності жінок

Постановка проблеми. Функціонування сільськогосподарського виробництва в умовах стабілізації ринкової економіки ставить на порядок денний проблему пошуку не тільки нових форм господарювання, але й використання жіночого трудового потенціалу, від ефективної мотивації трудової діяльності якого залежить подальший розвиток сільськогосподарських підприємств. Особливо важливо усвідомити вирішальну роль жі-

нок, які є рушійною силою будь-якого виробництва, оскільки завжди в числі перших мотивують свої дії й результати трудових та економічних процесів. Але останніми роками проблеми жіночих мотивів, стимулів, інтересів і самого мотиваційного процесу, пов'язаного із здібностями й можливостями працівниць, глибоко не досліджувалися.

Актуальність проблеми ще більше посилюється в умовах зростання напруженості дисбалансу праці за рахунок значного звуження масштабів відтворення жіночих ресурсів праці та скорочення робочих місць (властивих використанню тут тільки праці

* Науковий керівник – І.І. Лотоцький, доктор економічних наук, професор.
© Н.А. Лаврук, 2014